

УДК 347.738

О.А. ЛАТИНІН, Київський університет
права НАН України

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

Ключові слова: порядок укладення мирової угоди, процедура, банкрутство

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1] (далі – Закон про банкрутство) виділено чотири судові процедури, що застосовуються до боржника в провадженні справи про банкрутство: розпорядження майном, мирова угода, санація та ліквідація (ст.4). З погляду захисту прав та законних інтересів кредиторів окрему увагу представляє мирова угода, яку Законом про банкрутство визначено як домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та (або) розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється угодою сторін (п.1 ст.35 Закону про банкрутство). Втім, не можна сказати, що укладення мирової угоди є поширеною практикою у справах про банкрутство. Випадки укладення такої угоди скоріше мають епізодичний характер порівняно з застосуванням таких судових процедур при провадженні у справах про банкрутство як санація та ліквідація. На відміну від цих трьох судових процедур, розпорядження майном є обов'язковим заходом, що запроваджується при кожному випадку порушення справи про банкрутства.

Попри доволі високий рівень наукової розробленості різних аспектів мирової угоди в процедурі банкрутства [2], багато питань її застосування залишаються спірними та невіршеними. Так, ряд фахівців вважають мирову угоду в процесі банкрутства тотожною за

змістом та метою аналогічній угоді в рамках звичайного, позовного провадження.[3].

За думкою Є.Ю. Олевінського, поняттям «мирової угоди» можна визначити:

- 1) процедуру банкрутства;
- 2) укладену в процесі банкрутства угоду з метою вирішення питань порядку, способах та строків розрахунків боржника з кредиторами;
- 3) підставу про припинення провадження у справі про банкрутство [4, с.278].

Втім, проти розгляду мирової угоди як процедури банкрутства висловлюються досить категоричні точки зору. Так, зокрема в літературі вказується, що мирову угоду не можна віднести до судової процедури на підставі відсутності в ній жодної ознаки процедури як явища, що має визначену тривалість [5, с.619]. Слід пояснити, що тривалість дії мирової угоди визначається моментом виконання всіх її умов, а саме закінченням розрахунків боржника з кредиторами. Звісно ж, це залежить від кожного конкретного випадку.

Інші аргументи для заперечення мирової угоди як судової процедури при банкрутстві наводить М.А. Рожкова [6, с.48]. Вона відстоює позицію самостійності процедури укладення та затвердження мирової угоди у справах про банкрутство, яка має бути регламентована законом. Укладення мирової угоди, за її думкою, за своєю сутністю ближче до засобів попередження банкрутства. Втім, на відміну від інших досудових заходів, укладення мирової угоди здійснюється в порядку, передбаченому законом та підлягає обов'язковому затвердженню судом.

Також існує думка, що підтримується низкою фахівців, що мирова угода у конкурсному процесі, з огляду на її зміст та цілі, є способом отримання грошових коштів шляхом використання цивільно – правових засобів погашення заборгованості без використання публічно – правових факторів [7, с.144]. В цьому сенсі мирова угода відновлює функціонування боржника як самостійного та повноправного учасника цивільного обігу. Кредиторам ж надається можливість хоча не швидкого, часткового та досить розтягнутого

у часі задоволення своїх вимог. Крім того, у випадку, коли судові процедури банкрутства було розпочато відносно акціонерного товариства, кредитори мають змогу отримати його акції в обмін на свої вимоги.

Протилежну позицію займає О. Оленін, який вважає, що мирова угода в процедурі банкрутства є не тільки процесуальним актом, спрямованим на мирне врегулювання спірних відносин. За його думкою, мирову угоду в контексті провадження у справі про банкрутство слід визнати одним із підінститутів банкрутства, яке, в свою чергу, є правовим інститутом цивільного законодавства [8, с.3].

Б.М. Поляков розглядає мирову угоду при банкрутстві як господарський договір та виділяє в ньому процесуальне навантаження [9, с.302–304]. Окрім того, відмінними рисами мирової угоди від подібних господарських договорів він вказує й інші, такі як:

1) укладання мирової угоди в рамках процедури банкрутства відбувається при умові згоди на це більшості кредиторів від імені всіх кредиторів;

2) рішення про укладення мирової угоди вступає в силу після його затвердження господарським судом;

3) виключення можливості внесення односторонніх змін до мирової угоди та її розторгнення за вимогою однієї з сторін – подібні дії можуть бути здійснені тільки господарським судом;

4) добровільне виконання умов мирової угоди;

5) розторгнення мирової угоди призводить до поновлення провадження справи про банкрутства на тій стадії, під час якої її було укладено (тобто в цьому випадку відбувається процес зворотньої трансформації [10, с.22–25]).

Е.В. Сгара дає комплексне визначення мирової угоди в процедурі банкрутства за результатами аналізу відповідних норм вітчизняного Закону про банкрутство. Так, мирова угода, на її думку – це затверджене судом рішення зборів кредиторів, прийняте більшістю голосів, по якому у відношенні бо-

ржника припиняється процедура банкрутства, боржник звільняється від частини боргу та відновлюється в праві самостійного управління і розпорядження своїм майном [11, с.5].

Звісно, вище було наведено не всі існуючі у вітчизняній та іноземній науці наукові погляди щодо правової природи мирової угоди в процедурі банкрутства. Не зважаючи на іноді полярні позиції з цієї проблеми, варто відзначити, що всі автори цих точок зору єдині в тому, що мирова угода укладається на користь не тільки боржника, а ще й кредитора. Тобто, при цьому кредитор або отримує частину свого боргу та надає можливість боржнику продовжувати господарську діяльність, тим самим зберігаючи його для подальшого співробітництва.

Однак, у протилежність такому погляду можна зазначити, що мирову угоду в процесі банкрутства не можна розглядати як вигідний варіант саме для кредитора. Окремі сучасні дослідники правової природи мирової угоди в процедурі банкрутства підкреслюють її примусовий характер [12, с.33–35]. Тобто, при укладенні мирової угоди кредитори фактично змушені поступатись боржнику, втрачаючи при цьому частину своїх вимог, щоб не втратити все.

До того ж, за Законом про банкрутство рішення про укладення мирової угоди приймається від імені кредиторів комітетом кредиторів простою більшістю голосів. Дане рішення вважається прийнятим за умови, якщо всі кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, письмово висловили свою згоду (п.3 ст.35). З цієї норми видно, що мирова угода є враженням волі так званих крупних кредиторів. Тобто, кредиторів, які мають великий розмір вимог до боржника порівняно з іншими кредиторами. З метою захисту прав кредиторів, що не брали участі в голосуванні або висловились проти укладення мирової угоди, Закон про банкрутство встановлює, що умови мирової угоди для них не можуть бути гіршими ніж для кредиторів, які висловили згоду на укладення мирової угоди, вимоги яких віднесені до

однієї черги (п.3 ст.36). Однак, ця гарантія закону носить формальний характер та не може компенсувати таким кредиторам понесених витрат у зв'язку з укладенням мирової угоди.

З цього приводу доречно звернутись до думки російського правника С.А. Рухтіна. Через те, що за російським законом «Про неспроможність (банкрутство)» рішення про укладення мирової угоди приймається зборами кредиторів (п.2. ст.12) [13], він відстоює позицію, згідно якої слід розрізняти факт голосування кредитором за укладання мирової угоди на зборах кредиторів та факт його підписання кредитором [14, с.107-110].

Перший факт він визначає як дію, в результаті якої в сукупності з іншими умовами може виникнути ненормативний правовий акт. У другому ж випадку – це юридична угода. З цього приводу не можна вважати, що якщо рішення зборів кредиторів розповсюджується на всіх кредиторів, то й з цієї ж причини на всіх кредиторів поширюються й умови мирової угоди. Тобто, даний автор заперечує можливість примусового впливу більшості кредиторів на кредиторів, що не згодні з рішенням укласти мирову угоду тощо.

Також ним справедливо наголошується на тому, що введення щодо боржника зовнішнього або конкурсного провадження, характеризує відсутність в нього будь-якої здатності здійснювати юридично значимі дії як відносно свого майна, так і щодо будь-яких правових об'єктів. Такий стан боржника знімає з нього зобов'язання з виконання мирової угоди.

В продовження своєї думки С.А. Рухтін вказує, що укладення мирової угоди не означає, що боржник відновив свою платоспроможність. Для судового провадження, за його точкою зору, значення має не стільки факт укладення мирової угоди, скільки її результати. Припиняючи провадження у справі про банкрутство через укладення мирової угоди, суд не досягає мети судового провадження, яка полягає у відновленні платоспроможності боржника. У зв'язку з цим, він наполягає на тому, що укладення

мирової угоди не може бути підставою для припинення провадження у справі про банкрутство. Як альтернативний вихід він вбачає збереження режиму спостереження протягом усього строку виконання умов мирової угоди. В обґрунтування цієї пропозиції її автор вказує, що правове становище кредиторів, які приймають участь мировій угоді, не може бути гіршим, ніж того, що було до її укладення. Зокрема, кредиторам має бути надана можливість здійснення контролю за діяльністю боржника з метою уникнення зловживань з його боку.

В продовження його думки варто відзначити, що виконання мирової угоди в режимі процедури спостереження або розпорядження майном, за українським законодавством, є гарантією його належного виконання особливо відносно кредиторів, що не брали участі в прийнятті рішення про укладення цієї угоди або голосували проти нього. Це один із можливих засобів захисту прав та законних інтересів кредиторів у випадку укладення мирової угоди в процедурі банкрутства.

Іншу пропозицію щодо захисту прав кредиторів в мировій угоді вносить також російський вчений Г.П. Царик. Так, він підтримує погляди щодо примусового характеру мирової угоди та зазначає, що відповідні норми російського закону «Про неспроможність (банкрутство)» слід доповнити положеннями про наступне. Умови мирової угоди мають передбачати можливість отримання відступного у певному розмірі кредиторами, що складають меншість [15, с.67]. При цьому у кредиторів, що не брали участі у голосуванні за прийняття рішення про укладення мирової угоди або голосували проти неї, буде вибір: або вийти з процедури банкрутства з прийнятним задоволенням своїх вимог або чекати на їх задоволення відповідно до умов мирової угоди.

Також, цей автор пропонує ще один варіант для захисту кредиторів, які виступили проти укладення мирової угоди. Враховуючи той факт, що в мировій угоді мають бути

враховані їх права та інтереси, в якості однієї з умов можна передбачити формування за рахунок майна боржника спеціального грошового фонду для викупу кредиторської заборгованості таких кредиторів кредиторами, що проголосували за укладення мирової угоди. Як приклад реалізації даної пропозиції він наводить з російського корпоративного права. Так, зазначає він, викуп товариством акцій (заборгованості) здійснюється за ціною, що вказана в оголошенні про проведення загальних зборів (зборів кредиторів), що включає до порядку денного питання, що можуть відповідно до закону про неспроможність стати підставою для виникнення права вимогати викупу товариством (боржником) акцій (заборгованості). Загальна сума коштів, що спрямовуються товариством (боржником) на викуп акцій (заборгованості), не може перевищувати 10 відсотків вартості чистих активів товариства (загальної суми кредиторської заборгованості) на дату прийняття рішення в результаті якого у акціонерів (кредиторів) виникло право вимогати товариство (боржника) викупити акцій (заборгованість). У випадку, якщо загальна кількість акцій (загальна сума вимог), відносно яких заявлені вимоги про викуп, перевищує кількість акцій (вимог), яка може бути викуплена товариством (боржником) з врахування встановленого вище обмеження, акцій (вимоги) викупаються в акціонерів (кредиторів) пропорційно.

Впровадження у законодавство про банкрутство подібних положень, за думкою Г.П. Царика, дозволить врахувати права кредиторів, які в силу невеликого розміру своїх вимог до боржника не мають змоги впливати на крупних кредиторів.

Отримання згоди на укладення мирової угоди від всіх кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, пояснюється тим, що ці кредитори мають пріоритетне право на задоволення своїх вимог при конкурсному провадженні. Безсумнівно, для них мирова угода є вигідною в тому сенсі, що у разі її укладення вони отримують більш

швидко задоволення своїх вимог, ніж при продовженні застосування інших процедур банкрутства. Тобто, кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, надаючи згоду на укладення мирової, мають на меті зовсім не оздоровлення боржника. Навпаки, мирова угода для них, це засіб виведення заставного майна з конкурсної маси для першочергового задоволення своїх вимог. Після отримання заставними кредиторами предмету застави боржник ризикує стати знову потенційним банкрутом. В свою чергу, умови мирової угоди не зможуть бути виконаними [16, с.38].

Як вихід з такої ситуації може бути внесення до Закону про банкрутство положення, згідно з яким суд при затвердженні мирової угоди повинен з'ясувати наступне:

- 1) мету укладення мирової угоди;
- 2) умови мирової угоди для кожного кредитора, особливо для тих, які не брали участі в голосуванні або висловились проти укладення мирової угоди;
- 3) можливість укладення мирової угоди на певних умовах відносно майнового та фінансового стану боржника.

З'ясування можливості та доцільності укладення мирової угоди саме в конкретних умовах господарського стану боржника можливе лише на підставі його детального аналізу. Відповідні дії проводяться під час судової процедури розпорядження майном. Таким чином, з метою всестороннього та об'єктивного встановлення господарським судом можливості укладення мирової угоди, доцільно в Законі про банкрутство закріпити, що мирова угода може бути укладена після завершення стадії розпорядження майном боржника.

У разі ж коли умови мирової угоди не спрямовані на відновлення платоспроможності боржника або суттєво порушують права хоча б одного кредитора, суд має відмовити в затвердженні цієї угоди.

На підтримку вказаного, що мирова угода може бути укладена тільки після завершення розпорядження майном боржника, можна

додати наступне. Згідно з ч.2 ст.35 Закону про банкрутство, мирова угода може бути укладена на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство. Укладення мирової угоди та затвердження її господарським судом є підставою для припинення провадження у справі про банкрутство. Це означає, що законом надано можливість завершити справу про банкрутство одразу після прийняття її до розгляду господарським судом. Тобто, навіть до проведення підготовчого засідання. В цьому випадку мирову угоду з боржником укладають кредитор або кредитори, що ініціювали порушення провадження у справі про банкрутство. Інші кредитори, які не були обізнані про цей факт, не втрачають свого права подати відповідну заяву до господарського суду.

Однак, мирова угода може бути укладена також і під час дії оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство. З огляду на це, частина або навіть всі кредитори подали свої вимоги до боржника, відносно якого відкрито справу про банкрутство. Втім, реєстр вимог кредиторів ще не складено та не затверджено господарським судом та не проведено попереднє засідання суду. В даній ситуації мирову угоду знову ж таки має змогу укласти тільки той кредитор (кредитори), за заявою якого було порушено справу про банкрутство. Це пояснюється тим, що тільки його (їх) вимоги до боржника вже встановлені судом та підлягають задоволенню в процедурі банкрутства. Інші ж кредитори у разі затвердження господарським судом мирової угоди боржника будуть вимушені самостійно розпочинати процедуру банкрутства. Звісно ж, укладення мирової угоди за таких умов порушує права та законні інтереси цих кредиторів.

Тому ще раз доцільно вказати, що з метою захисту прав всіх конкурсних кредиторів у справах про банкрутство до Закону про банкрутство слід внести зміни щодо заборони укладення мирової угоди до завершення судової процедури розпорядження майном боржника.

Як видно, положення Закону про банкрутство про мирову угоду спрямовано в першу чергу на захист прав та законних інтересів боржника. Пояснити це можна тим, що кредитори мають змогу самостійно подбати про свої інтереси при формуванні умов мирової угоди. Тобто, тільки кредитори вирішують, наскільки їм вигідно поступатись своїми вимогами до боржника. Втім, як видно з вищевказаного, не завжди кредитори мають змогу вірно оцінити позитивні та негативні наслідки мирової угоди на певних умовах тощо. Це свідчить про нагальну потребу вдосконалення положень Закону про банкрутство про мирову угоду. До того ж, відповідні зміни та доповнення мають стосуватись встановленню засобів захисту прав та законних інтересів саме кредиторів, так як навіть розстрочка виконання зобов'язань перед кредиторами є більш вигіднішою для боржника ніж подальше застосування до нього судових процедур банкрутства безпосередньо до визнання його банкрутом та початку ліквідаційної процедури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: від 14.05.1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
2. Анохин В. Мировое соглашение в арбитражном процессе / Анохин В. // Хозяйство и право. – 2000. – № 6. – С. 57–62.
3. Гукасян Р. Как кончить дело миром / Гукасян Р. // Закон. – 1993. – № 7. – С. 24–26.
4. Олевинский Э. Ю. Мировое соглашение / Олевинский Э. Ю. // «Черные дыры» в российском законодательстве. – 2002. – № 3. – С. 257–286.
5. Научно-практический комментарий (постатейный) к Федеральному закону «О несостоятельности (банкротстве)» / под ред. проф., докт. юрид. наук В. В. Витрянского. – М.: Статут, 2003. – 1037 с.
6. Рожкова М. А. Мировое соглашение в процедуре банкротства / Рожкова М. А. // Законодательство. – 2004. – № 2. – С. 47–50.

7. Белых В. С. Правовые основы несостоятельности (банкротства) : учебно-практ. пособие / Белых В. С., Дубинчин А. А., Скуратовский М. Л. – М., 2001. – 183 с.

8. Оленин А. Мировое соглашение в процессе о банкротстве / Оленин А. // Адвокат. – 2000. – № 12. – С. 3–10.

9. Поляков Б. М. Совершенствование правового регулирования отношений несостоятельности (банкротства) в Украине / Поляков Б. М. – Донецк : Донбасс, 2001. – 339 с.

10. Поляков Б. М. Судебные процедуры банкротства в Украине / Поляков Б. М. // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2002. – № 9. – С. 22–25.

11. Сгара Е. В. Використання інституту мирової угоди у процедурі банкрутства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / Е. В. Сгара. – Донецьк, 2005. – 17 с.

12. Бондик В. А. Особенности функциони-

рования института мирового соглашения в арбитражном процессе / Бондик В. А. // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 11. – С. 33–35.

13. Федеральный закон РФ «О несостоятельности (банкротстве)» : от 26.10.2006 г. // Собрание законодательства РФ. – 2002. – № 43. – Ст. 4190.

14. Рухтин С. А. Мировое соглашение: проблемы заключения и исполнения при банкротстве / Рухтин С. А. // Журнал российского права. – 2001. – № 7. – С. 107–110.

15. Царик Г. П. Реализация и охрана прав и законных интересов кредиторов при банкротстве хозяйствующих субъектов: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Царик Г. П. – Екатеринбург, 2008. – 166 с.

16. Карелина С. А. Роль соглашений в процессе несостоятельности (банкротства) / Карелина С. А. // Законодательство. – 2006. – № 10. – С. 30–43.

Латинін О. А. Перспективи вдосконалення порядку укладення мирової угоди в процедурі банкрутства / О. А. Латинін // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 509–514 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11oavpb.pdf>

З метою захисту прав всіх конкурсних кредиторів у справах про банкрутство до Закону про банкрутство запропоновано внести зміни щодо заборони укладення мирової угоди до завершення судової процедури розпорядження майном боржника.

***

Латынин О.А. Перспективы усовершенствования порядка заключения мирового соглашения в процедуре банкротства

С целью защиты прав всех конкурсных кредиторов в делах о банкротстве в Закон о банкротстве предложено внести изменения о запрете заключения мирового соглашения до завершения судебной процедуры распоряжения имуществом должника.

***

Latynin O.A. Prospects of Improvement of an Order of the Conclusion of the Agreement of Lawsuit in Bankruptcy Procedure

For the purpose of protection of the rights of all competitive creditors in affairs about bankruptcy it is offered to make changes to the Law on bankruptcy about an interdiction of the conclusion of the agreement of lawsuit before end of legal proceedings of the order by property of the debtor.